

Квасницька Р.С., Тарасюк М.В. Теоретичне узагальнення розвитку інвестиційного потенціалу промислових підприємств. *Стратегії економічного розвитку: мікро- та макроекономічний рівні* : колективна монографія / За заг. ред. О. Л. Гальцової. Запоріжжя. Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 299-314.

Квасницька Р.С.,

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету

ТАРАСЮК М.В.,

аспірант Хмельницького національного університету
м. Хмельницький

Теоретичне узагальнення розвитку інвестиційного потенціалу промислових підприємств

Анотація. У статті проаналізовано визначення поняття «розвиток», що наведені у філософських та економічних словниках, а також у роботах різних вчених-економістів. На основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень запропоновано авторське визначення сутності поняття «розвиток». Розглянуто основні теоретичні підходи до інтерпретації поняття «розвиток підприємства», а саме: прогресивний, трансформаційний, кількісний та адаптивний. Розкрито сутність економічного розвитку підприємства, проаналізовано основні його компоненти. Доведено, що для успішного функціонування та розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання необхідним є формування, об'єктивне оцінювання, використання та розвиток інвестиційного потенціалу підприємства. Запропоновано авторське визначення поняття «розвиток інвестиційного потенціалу підприємства», наведено критерії його успішного розвитку. Встановлено фактори макrorівня та мікрорівня, які впливають на розвиток інвестиційного потенціалу підприємства. Розроблено

формалізацію процесу розвитку інвестиційного потенціалу підприємства, що заснована на взаємодії можливостей, інвестиційних ресурсів та здатностей персоналу підприємства щодо здійснення інвестиційної діяльності. На основі проведеного дослідження сформульовано рекомендації щодо розвитку інвестиційного потенціалу підприємства.

Вступ

Невизначені зміни умов функціонування підприємств, що викликані нестабільністю зовнішнього та внутрішнього середовища через неспроможність забезпечення швидкої адаптації до дестабілізації, своєчасного виявлення латентних загроз та відсутність гнучкого управління підприємством, формують значні перешкоди для розвитку підприємства. А розвиток, як відомо є однією з найважливіших умов ефективності життєдіяльності вітчизняних підприємства в конкурентній боротьбі на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому, для того, щоб уникнути подібних руйнівних наслідків варто дослідити особливості розвитку підприємства за сучасних умов господарювання.

Загальний розвиток підприємства не можливий без розвитку його інвестиційного потенціалу, що забезпечується завдяки процесу постійного кругообігу інвестицій. Від початку до закінчення інвестиційного циклу різні його складові перетворюються одна в одну, в результаті чого інвестиційний потенціал або зростає або зменшується. Тому, насамперед, для дослідження сутності розвитку інвестиційного потенціалу підприємства, важливим є визначення базисних характеристик таких понять, як «розвиток» та «економічний розвиток».

Дослідженню питань розвитку та управління розвитком підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Л.А. Базилевич, О.Л. Гапоненко, С.П. Дунда, Д.М. Євдокимова, Л.Д. Забродська, І.В. Кононенко, С.В. Мочерний, Р.О. Побережний, Ю.С. Погорелов, О.В. Раєвнева, Е.В. Шубравська, та інші. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в області обґрунтування теоретичних основ розвитку та економічного розвитку

підприємства, на сьогодні, відсутній універсальний підхід до визначення сутності цих понять. Крім того, мало дослідженими залишаються питання розвитку інвестиційного потенціалу підприємства та його впливу на розвиток підприємства загалом.

§ 1. Дефініційне обґрунтування розвитку підприємства

За філософського підходу розвиток є процесом руху від нижчого (простого) до вищого (складного), головною характерною рисою якого є зникнення старого і виникнення нового.

У економічній літературі розглядаються різні трактування розвитку. Так, узагальнено розвиток визначається як специфічний процес зміни, результатом якого є виникнення якісно нового або, як поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного.

Сучасні філософські та економічні словники дають такі визначення розвитку:

– неповоротна, направлена, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. Одночасна наявність цих трьох властивостей виділяє процеси розвитку серед інших змін: оборотність змін характеризує процеси функціонування (циклічне відтворення постійної системи функцій); відсутність закономірності характерно для випадкових процесів катастрофічного типу; за відсутності спрямованості зміни не можуть нагромаджуватися, і тому процес втрачає характерну для розвитку єдину, внутрішньо взаємозалежну лінію. Істотну характеристику процесів розвитку становить час: по-перше, всякий розвиток здійснюється в реальному часі; по-друге, тільки часовий фактор виявляє спрямованість розвитку [36, с. 561];

– неповоротна, направлена, закономірна зміна матерії та свідомість, їх універсальна властивість; в результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта – його складу чи структури [3, с. 1108];

– характеристика якісних змін об'єктів, поява нових форм буття, інновацій та нововведень, що пов'язана з перетворенням їх внутрішніх та зовнішніх зв'язків [9];

– єдність процесів руйнування та створення, що приводять до появи нового. Якщо нове краще старого, такий розвиток є прогресивним, якщо навпаки, то є регресивним [19];

– закономірна зміна матерії та свідомості, їх універсальна властивість; розгортання до тих пір «згорнутого», виявлення, знаходження речей, частин, станів, відносин, які мали місце і раніше, існували з потенції, але не були доступні сприйняттю. Розвиток буває або екстенсивним (прояв та збільшення вже існуючого) або інтенсивним (епігенез — виникнення нового, нових форм) [30];

– процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [31];

– системна складова, яка розглядається в якості певних зв'язків сукупності інших складових системи. З іншої сторони, розвиток — це властивість системних об'єктів, що визначає пристосування цієї системи до умов зовнішнього та внутрішнього середовища з метою забезпечення подальшого функціонування системи [4; 37];

– сприяння виникненню або підсиленню чого-небудь [31];

– функція не об'єктивного ходу часу як такого, а життєдіяльності самого об'єкта [6, с. 454].

В багатьох тлумаченнях зустрічається ототожнення або змістова заміна поняття «розвиток» та «зростання» («зріст»). Така ситуація є не випадковою: вона виникла, через переклад з англійської на українську самого слова «development», яке перекладають то як «розвиток», то як «зростання». Так, з цього приводу Р.Л. Акофф зазначає, що зростання може відбуватися з розвитком або при його відсутності. У більшості випадків зростання означає підвищення розмірів або числа об'єктів. До зросту корпорації, підприємства відносяться як збільшення їхніх розмірів, так і розширення діяльності за такими показниками: обсяг виробництва, частка на ринку, чисельність персоналу, величина продажів, чистий прибуток і т.д. Підприємства (фірми) як організовані системи можуть стимулювати свій зріст, здійснюючи цілеспрямований вибір, наприклад, розширення ринку збуту, залучення інвестицій і т.п. Обмеження зросту не обмежує розвиток [1].

Звичайно різноманіття дефініцій розвитку, яке презентується у словниках різних галузей знань, не вичерпують усього змісту цього складного поняття. Тому дискусія про його суть триває не одне століття, а однастайності з цього приводу й досі не вдалося досягти.

Таким чином, в науковому світі висувуються різні погляди щодо сутності розвитку. Його розглядають як вищий тип руху, зміни матерії і свідомості; як перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового.

За результатами аналізу визначень розвитку, які подаються різними вченими-економістами (табл. 1), можна зробити висновок, що у найбільш загальному значенні розвиток виступає в двох аспектах: як процес та, як результат. Саме таке позиціонування розвитку, на нашу думку, уможливорює сукупне відображення функціонального та результуючого змісту цього поняття. Тому, авторське бачення суті розвитку може бути представлене в такий спосіб: розвиток — це сукупність процесів, пов'язаних із функціонуванням певної системи, результатом дії яких є незворотні кількісні та якісні прогресивні (регресивні) зміни, що відображають новий стан цих систем.

Крім того, як загальнонаукову категорію, розвиток розглядається з трьох сторін: як закон, як принцип та як явище. Так, розвиток як закон характеризує перехід від одного буття до іншого, причому наступний стан буття буде іншим за попередній за кількісними або якісними характеристиками. Традиційно вважають, що наступний стан буття буде кращим за попередній. Розвиток як явище є протилежним до буття, яке знаходиться в незмінному стані. Розвиток як принцип є іманентною рисою буття, його невід'ємною характеристикою, що також зумовлює можливість подальших змін буття.

Таблиця 1

Трактування терміну “розвиток” за поглядами різних вчених-економістів*

Автор і джерело	Визначення терміну “розвиток”
1	2
Е.В. Шубравська [38, с. 37]	Процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик
Е.А. Смирнов [32, с. 174]	Незворотні, спрямовані, закономірні зміни матерії та свідомості.

1	2
Ю.С. Погорелов [28]	Кількісні й якісні зміни у функціонуванні системи, що характеризуються багатомірністю, спрямованістю і часто неминучістю, накопичуються і викликають перехід системи до якісно іншого стану
С.І. Ожегов, Н.Ю. Шведова [25, с. 643]	Процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого.
Е.М. Коротков [21, с. 296]	Сукупність змін, що ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища
Л.Д. Забродська [17, с. 42]	Просування від простого до більш складного та ефективного.
І.В. Кононенко [20, с.6]	Беззворотна, направлена, закономірна зміна матеріальних і ідеальних об'єктів, що здійснюються протягом часу.
О.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухіна [8, с.11].	Рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також ріст і розширення.
Авторське бачення	Сукупність процесів, пов'язаних із функціонуванням певної системи, результатом дії яких є незворотні кількісні та якісні прогресивні (регресивні) зміни, що відображають новий стан цих систем.

Джерело: систематизовано авторами за джерелами [8, 17, 20, 21, 25, 28, 32, 38].

Отже, розвиток виражається через тісно взаємозв'язані процеси кількісних (збільшення або зменшення складових частин системи) і якісних (перетворення структури і функцій системи, її частин і елементів) перетворень. Зауважимо, що якісні перетворення не обов'язково повинні супроводжуватися зміною кількісних характеристик.

Акцентуючи увагу на тому, що суть розвитку беззаперечно характеризується певними змінами, вважаємо за доцільне зауважити, що згідно з законами діалектики, рушійною силою будь-яких змін є суперечності [12]. Суперечності, які спричиняють кількісні зміни, обумовлені відносинами з навколишнім середовищем, а якісні зміни викликаються саме внутрішніми суперечностями між елементами системи.

Як раніше було зазначено, розвиток може проявлятися через прогресивні та регресивні зміни, тобто може результуватись у прогресі або в регресі, і, таким чином, виражатись в еволюційній або революційній формі. Прогрес, вдосконалюючи систему, підвищуючи рівень організації системи, забезпечує її

розвиток від нижчого до вищого рівня. В економічному плані це проявляється в удосконаленні підприємства, покращенні його ефективності, перехід на більш якісний рівень технологій тощо. У випадку з регресом ситуація протилежна. Відповідно до регресного типу розвитку система переходить від вищого до нижчого рівня і, при цьому, відбувається перехід до менш досконалого, менш або неефективного виробництва. В економічному сенсі, розглядаючи підприємство як цілісну систему, регрес може бути притаманний підприємству, що, до прикладу, під час воєнних дій змушене перепрофілюватись і виготовляти продукцію на замовлення державного сектору, або, у випадку погіршення фінансових показників, підприємство з метою продовження функціонування змушене перейти на старі засади своєї діяльності.

Отже, незважаючи на поширеність, поняття «розвиток» і до сьогодні не має універсального. Проте це поняття, поряд з наявними різно трактуваннями як у словниках, так і у працях науковців, все ж має певні спільні характеристики, які, на погляд, зводяться до наступного: розвиток має наявність кількісних та якісних змін, розвиток є процесом, що відображає, перехід від одного стану до іншого — нового стану.

Сучасне підприємство є відкритою системою, яка взаємодіє з іншими економічно-соціальними системами і піддається впливу зовнішнього середовища. Динамічність зовнішнього середовища, наявність невизначеності, неповноти інформації, нестабільності зобов'язують підприємства постійно впроваджувати зміни. Всі види діяльності підприємства взаємопов'язані і в тій чи іншій мірі формують кінцевий результат, тому керівництво, плануючи досягнути певний результат у довготерміновій перспективі, повинно приділяти значну увагу його розвитку.

Розвиток для підприємств розглядають, з одного боку, як такий тип змін, що підвищує ступінь організованості системи, а з іншого — як виділену у складі підприємства систему, в якій об'єднані інноваційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури її управління на основі зворотних зв'язків, в яких вирішуються

завдання стратегічного та тактичного управління і запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком. Базуючись на моделі життєвого циклу організації, розвиток підприємства можна трактувати як життєвий цикл, який характеризується часовими етапами і має такі стадії розвитку організації: народження, дитинство, отрочтво, рання зрілість, розквіт сил, повна зрілість, старіння, оновлення [26, с. 100].

Аналіз різних точок зору щодо сутності категорії “розвиток підприємства” дозволив нам виокремити дві групи поглядів на економічний контекст цього поняття:

1) розвиток підприємства як певний процес, що призводить до покращення діяльності підприємства, тобто підняття підприємства на вищий рівень та прогресивний стан, у порівнянні з попереднім [2; 29];

2) розвиток підприємства як сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища [11; 27].

Основні відмінності поглядів авторів щодо трактування розвитку дозволило здійснити перехід до розкриття суті поняття «розвиток підприємства» та виокремити такі підходи до сутнісної характеристики цього поняття, як: прогресивний, трансформаційний, кількісний, адаптивний (табл. 2).

Розвиток підприємства не можливий без його економічного розвитку, який в універсальному словнику-енциклопедії трактується як якісні й структурні зміни в національних економіках як наслідок економічного зростання; чинники, що впливають на економічний розвиток: людський капітал, капітал фінансовий і майновий, природні ресурси, технологія, культура; коли всі чинники виступають у великій кількості, вони здатні стимулювати економічний розвиток, коли їх бракує — можуть бути перепорою для економічного розвитку [14].

Підходи до сутнісної характеристики поняття “розвиток підприємства”

Назва підходу	Характеристика підходу
Прогресивний	Зміна стану підприємства на більш прогресивний. Розвиток являє собою процес покращення діяльності підприємства, тобто зміну підприємства обов’язково на більш високий та прогресивний стан у порівнянні з попереднім.
Трансформаційний	Зміна підприємством свого якісного стану. Під розвитком слід розуміти сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ.
Кількісний	Розвиток як зростання розмірів підприємства та підвищення певних показників його діяльності.
Адаптивний	В процесі свого розвитку підприємство набуває нових можливостей та властивостей, які дозволяють йому більш ефективно функціонувати у ринковому середовищі, підвищують його гнучкість у вирішенні комплексу внутрішніх суперечностей та адаптивність до змін зовнішнього середовища.

Джерело: складено авторами

Економічний розвиток, за визначенням Д.М. Євдокимової, є динамічним багатоваріантним циклічним процесом, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереження її цілісності, і стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку над системи [15, с. 8].

Група авторів на чолі з А.М. Турило характеризують економічний розвиток, як економічну складову життєдіяльності підприємства у всіх її формах і проявах протягом його життєвого циклу, яка здійснюється під впливом екзогенних і ендогенних чинників та зорієнтована на досягнення поставленої власником (власниками) мети. Діалектичний процес сукупності змін, які відбуваються в системі підприємства, а саме в засобах виробництва та соціально- економічних відносинах, і обумовлюють рівень і динаміку всіх його показників. У спрощеному викладенні — це процес зміни економічного стану підприємства протягом його життєвого циклу [13, с. 36].

В свою чергу Н.О. Сімченко та А.В. Дакус трактують економічний розвиток підприємства як незворотні, керовані, вимірювальні, цілеспрямовані, закономірні кількісно-якісні та сутнісні зміни економічної системи в

довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи, для забезпечення його найбільш оптимального та ефективного функціонування підприємства в середовищі, в якому воно діє [10].

Нам імпонує точка зору С.В. Мочерного, який характеризує економічний розвиток, як незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи (у нашому випадку підприємства) в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [12, с. 203].

Структуру економічного розвитку формує розвиток усіх його елементів: розвиток економічної системи, розвиток галузі, розвиток підприємства, розвиток людського, фінансового та майнового капіталу, розвиток інноваційних та інвестиційних процесів тощо.

Економічний розвиток являє собою економічний процес, елементами якого є: економічне зростання, що здійснюється внаслідок структурних змін в економіці і забезпечує збільшення валового внутрішнього продукту й доходу на душу населення; економічний занепад [10].

Якщо економічне зростання є позитивною компонентою економічної динаміки, то економічний спад — негативною. Сукупність обох компонент утворює економічний цикл, що характеризується періодичними піднесеннями і спадами економічної активності, які зумовлені безпосередньо коливаннями між споживанням та інвестиціями. Економічний розвиток включає періоди економічного зростання і економічного спаду у часі.

Економічний розвиток підприємства забезпечується розвитком таких його компонент, як: виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний та ринковий потенціал. Так як, найважливішою умовою вирішення практично всіх стратегічних та значної частини тактичних завдань розвитку промислових

підприємств є здійснення ними інвестиційної діяльності, тому саме визначення суті інвестиційного потенціалу підприємства та його розвитку сьогодні актуалізуються, як ніколи.

§ 2. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємства: сутність, критерії та фактори впливу

Для успішного функціонування та розвитку підприємства в сучасних ринкових умовах, які характеризуються глобалізацією економічних відносин, їхньою нестабільністю і зростанням рівня конкуренції, важливим завданням керівників підприємства є формування, об'єктивне оцінювання, використання та розвиток інвестиційного потенціалу підприємства, який являє собою систему взаємопов'язаних елементів, що включає можливості інвестиційного розвитку підприємства, що реалізуються через інвестиційні ресурси та здатності до ефективного їх використання з метою здійснення інвестиційної діяльності задля одержання прибутку та/або досягнення соціального ефекту інвестиційний потенціал.

Питанням розвитку інвестиційного потенціалу вченими, на жаль, не приділено достатньої уваги, зокрема й не подано визначення терміну “розвиток інвестиційного потенціалу”. Ми вважаємо, що розвиток інвестиційного потенціалу варто розглядати як складний процес, при якому відбуваються зміни інвестиційного потенціалу, а саме його зростання або зменшення через ефективне або неефективне використання інвестиційних ресурсів, можливостей та здатностей підприємства.

Розвиток потенціалу відображає тенденції довгострокової ефективності формування інвестиційного потенціалу. Своєю чергою саме розширення обсягів інвестиційного потенціалу визначає його використання та структуру. Отже, розвиток інвестиційного потенціалу підприємства відображає не тільки його поточний стан, а й перспективи розвитку підприємства з урахуванням впливу на нього можливостей зовнішнього середовища, ризику та загрози інфляції.

Напрямами інвестиційного розвитку є: залучення інвестиційних ресурсів; формування оптимального портфеля інвестиційних проектів; оптимізація втрат від настання інвестиційних ризиків; балансування доходу та ризику від інвестиційного проекту; оптимізація системи управління інвестиційною діяльністю; пошук дешевших джерел фінансування інвестиційних проектів, альтернативних методів.

Успішний розвиток інвестиційного потенціалу залежить від багатьох критеріїв, а саме:

1) інвестиційної поведінки (що опосередковує вибір інвестиційних проектів, характер і ризик прийняття інвестиційних рішень);

2) інвестиційної активності (яка дозволяє кількісно оцінити споживання інвестиційного потенціалу в основний та оборотний капітал у розрахунку на одного працівника і загальних витрат на виробництво);

3) інноваційної активності (визначається через реалізацію інноваційної продукції);

4) економічного зростання (відображає кількісну зміну значень модифікованої рентабельності інвестиційних ресурсів, фінансової рентабельності, чистого приведенного доходу, вартості підприємства, економічної доданої вартості, рівня капіталізації підприємства) [22, с.78].

Зауважимо, що розвиток інвестиційного потенціалу одне з основних завдань підприємства, тому важливо визначити, які саме фактори обумовлюють розвиток складових елементів цього потенціалу та, які фактори впливають на їхню збалансовану та ефективну взаємодію.

Варто зазначити, що поняття «фактор» — це умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища [6, с.1526]. Іншими словами, фактор розглядається, як істотна обставина в явищі, процесі, що досліджується, вихідна складова чого-небудь [16]. Це визначення стосується безпосередньо й факторів формування та розвитку інвестиційного потенціалу підприємства. З метою передбачення, прогнозування, контролю, згладжування та запобігання негативним факторним проявам, а також стимулювання, створення, підтримки,

посилення позитивного факторного впливу на формування та розвиток інвестиційного потенціалу, необхідним є чітке визначення факторів. Дослідження уявлень вчених-економістів про сутність інвестиційного потенціалу підтвердило, що не існує єдиного переліку факторів, які здійснюють певний вплив на його формування та розвиток. Сьогодні науковцями висувається кілька основних ознак ранжування факторів, від яких залежить рівень потенціалу загалом:

а) за місцем виникнення:

– зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) фактори [5, с.60; 29; 33, с.117; 37, с.41];

– фактори мікросередовища (внутрішні складові) та макросередовища (зовнішні складові) [23, с.41];

б) за якісними характеристиками їх впливу: фактори-стимулятори та дестимулятори [7, с.43; 23, с.41; 24, с.58].

Представлене розмежування факторів за місцем виникнення, за своєю суттю відображає саме їх поділ щодо зовнішнього та внутрішнього впливу на інвестиційний потенціал, який означено авторами різними назвами — екзогенні та ендогенні, зовнішні та внутрішні складові тощо. Для узагальнення назв груп факторів, які поділяються за джерелами виникнення, пропонуємо виокремити саме фактори макрорівня (тобто загальнодержавні фактори) та мікрорівня (фактори, що виникають безпосередньо на самому підприємстві). Таке виокремлення груп факторів є логічним, оскільки, для визначення рівня якості формування та розвитку інвестиційного потенціалу потрібно враховувати не лише внутрішні процеси, що здійснюються в межах окремого підприємства, а й зміни, які пов'язані із зовнішнім середовищем його функціонування.

Таким чином, макрорівень є сукупністю суб'єктів і чинників, які діють за межами підприємства та, як правило, не піддаються прямому контролю. Найбільше, що можуть зробити фахівці підприємства, — вплинути на деякі його елементи. Чинники, які є для одного підприємства економічною загрозою, для іншого можуть стати можливостями для зростання. Мікрорівень охоплює

фактори, що контролюються носієм інвестиційного потенціалу (підприємством). Загальними характеристиками як –макро, так і –мікро рівнів є:

- взаємозв'язок факторів та їх взаємозалежність, тобто рівень впливу одного фактору на інші;
- складність, тобто кількість і різноманітність факторів, що значно впливають на інвестиційний потенціал;
- динамізм, тобто відносна зміна середовища; невизначеність, тобто обмеженість інформації про середовище і відносна впевненість у її точності та інші.

Отже, фактори макрорівня виникають за межами окремого підприємства та залежать від державної політики в тій чи іншій сфері, від кон'юнктури фінансового ринку, стану економіки країни, галузі, до якої належить підприємство тощо.

На основі наявних напрацювань вчених-економістів щодо виокремлення факторів впливу на інвестиційний потенціал та ефективність його формування і розвитку та власного бачення їх групування, до факторів макрорівня відносяться такі їх групи:

- політичні фактори: стабільність політичної ситуації в державі, сприяння держави створенню сприятливого інвестиційного клімату як на загальнодержавному та галузевому рівнях, так і на рівні окремих підприємств тощо;
- правові фактори: законодавча база, що регламентує інвестиційні процеси в державі, її стабільність, прозорість та відповідність міжнародним нормам права, узгодженість (протиріччя) законодавчо-нормативних актів, чіткість механізмів виконання чинних законів, рівень корупції, бюрократизації тощо;
- економічні фактори: стан економіки, державна податкова політика, інвестиційний клімат у державі; рівень інфляції, конвертованість національної валюти та стабільність її курсу, регулювання валютного курсу, міжнародні

економічні відносини, наявність платоспроможного попиту та заощаджень у населення тощо;

– соціально-культурні фактори: рівень соціального напруження в державі, диференціація доходів населення, середній рівень заробітної плати в державі, рівень безробіття, культурні традиції, національні звичаї, менталітет населення держави.

Існування певних організаційно-економічних особливостей функціонування підприємств визначає перелік факторів впливу мікрорівня на процес формування та розвитку інвестиційного потенціалу, які включають:

– стратегію підприємства, для реалізації якої необхідні досвід і навички менеджерів, сформовані принципи організації та ведення бізнесу, моральні цінності керівників та загальноприйняті на підприємстві цінності та культура;

– дохідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства;

– інвестиційну активність та інвестиційна привабливість підприємства в очах потенційних інвесторів;

– технологію та затратність виробництва, а також рівень оновлення, розширення та модернізації матеріально-технічної бази;

– наявність доцільних інвестиційних пропозицій, що відносяться до конкретного інвестиційного проекту;

– закупівельну політику щодо формування товарних ресурсів, товарних запасів, надходження сировини та матеріалів для планомірного розвитку виробничих потужностей і мережі збуту;

– наявність достатніх ресурсів (людських, інтелектуальних, матеріальних) для планомірного розвитку виробничих потужностей і мережі збуту;

– швидкість обороту капіталу та поповнення власних оборотних коштів.

Однозначно визначити який з факторів має найбільший вплив на формування і розвиток інвестиційного потенціалу підприємства в сучасних соціально-економічних умовах в Україні дуже важко, оскільки нестабільне зовнішнє середовище існування вітчизняних підприємств може нівелювати

будь-які наявні та потенційні ресурси суб'єкта господарювання, якість його управлінських рішень тощо. Проте, на наш погляд варто виокремити та розглянути детальніше фактори, що присутні як на –макро, так і на мікрорівнях:

1) інвестиційний клімат — сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, які сприяють або гальмують процес інвестування народного господарства (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні) [12, с.143];.

2) інвестиційна привабливість — сукупність характеристик, що дозволяє сформуванню інвестору уявлення про стан об'єкту вкладання коштів, надійність майбутньої інвестиції, очікувані результати від їх використання [18, с.222];.

На жаль, сьогодні стан інвестиційного клімату не сприяє зацікавленості інвесторів у розміщенні свого капіталу в економіку нашої держави. Причинами такої ситуації є: застаріла законодавча база; зовнішньоекономічні ризики; політична та економічна нестабільність; високий рівень корупційності та бюрократії; зниження рівня прибутковості українських підприємств; коливання ринкової інфраструктури, цін, курсів валют; неповнота та неточність інформації про стан інвестиційних об'єктів; невизначеність мети, інтересів та поведінки учасників інвестиційних процесів тощо.

Однак зауважимо, що Україна все ж має значний інвестиційний потенціал та ряд конкурентних переваг, які приваблюють іноземних інвесторів. Серед них варто виокремити такі:

– вигідне географічне положення (Україна має доступ до стратегічних ринків, зокрема, Європейського Союзу — одного з найбільших світових ринків; країн Середнього Сходу);

– багатий природно-ресурсний потенціал (інвестиційне значення в Україні мають три види природних ресурсів: мінеральні, земельні й рекреаційні);

– високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний науково-технічний потенціал;

- значний сільськогосподарський потенціал;
- наявність висококваліфікованої, конкурентоспроможної та відносно дешевої робочої сили;
- несформований ринок товарів (Україна потенційно є одним з найбільших потенційно містких ринків в Європі).

Проте, варто відмітити, що наведені конкурентні переваги обумовлені, на жаль не здобутками економіки нашої держави, а наданими від природи потенційними можливостями. Крім того, наявність дешевої робочої сили свідчить про ставлення держави та роботодавців до найманих робітників. Оскільки середньомісячна зарплата українця значно нижча від заробітної платні робітників зарубіжних країн, все більше громадян прагнуть до виїзду за кордон.

Таким чином, розвиток інвестиційного потенціалу передбачає постійне розширення інвестиційної діяльності, що дозволяє розширити внутрішні джерела інвестицій та підвищити ступінь інвестиційної привабливості підприємства для зовнішніх інвесторів, що в подальшому дозволить використовувати позикові джерела. Темпи зростання інвестиційного потенціалу залежать від залучених інвестицій та ефективності їх використання.

Формалізація процесу розвитку інвестиційного потенціалу підприємства представлена на рисунку 1. Дана формалізація заснована на взаємодії можливостей, інвестиційних ресурсів та здатностей персоналу підприємства щодо здійснення інвестиційної діяльності.

При побудові даної формалізації було встановлено такі початкові умови та обмеження:

- 1) підприємство функціонує в конкурентному середовищі
- 2) не враховується фаза життєвого циклу підприємства та продукції;
- 3) інвестиційна діяльність може бути здійснена лише за умови наявності відповідних можливостей, інвестиційних ресурсів та здатностей персоналу.

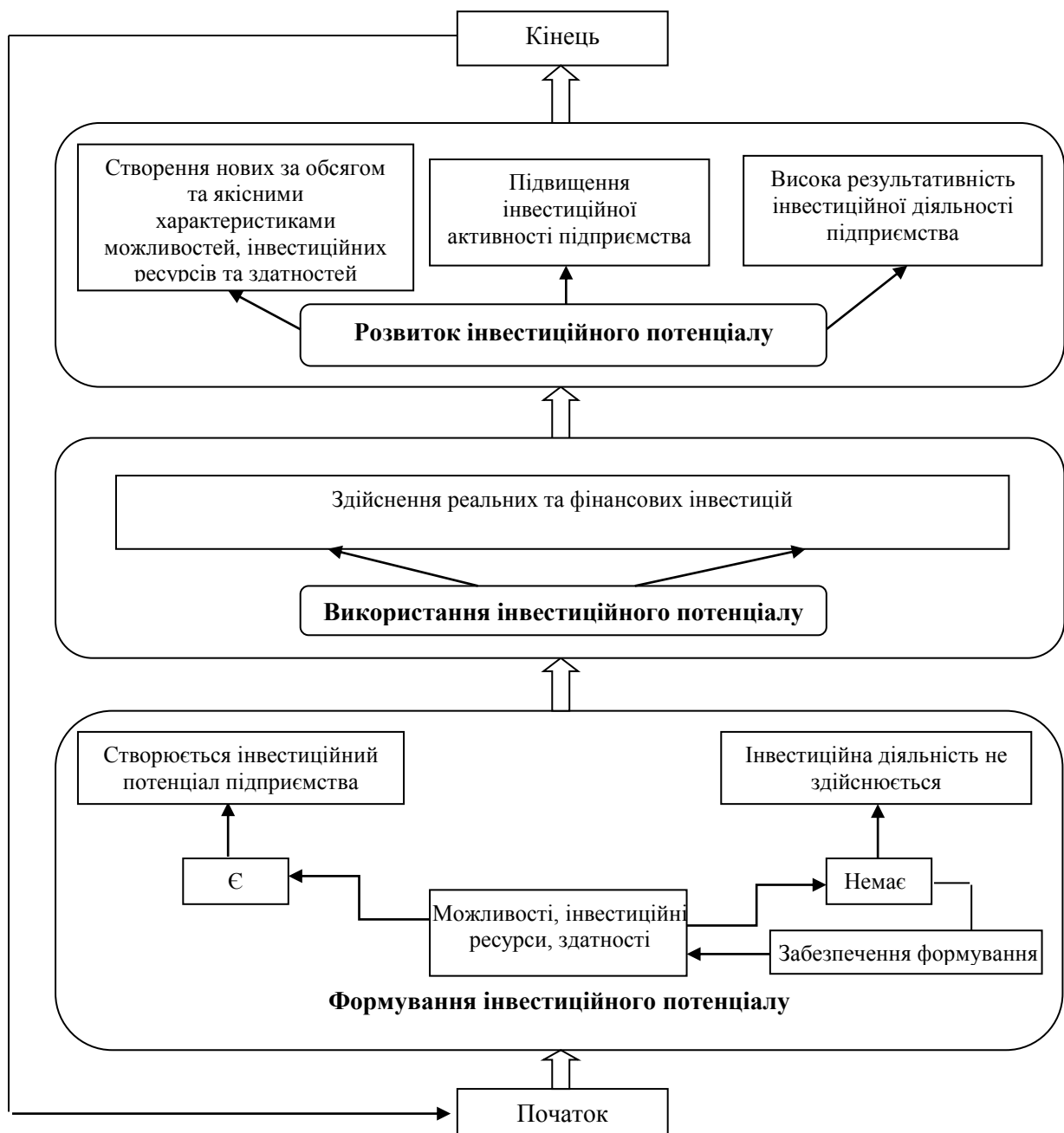

Рис. 1. Формалізація процесу розвитку інвестиційного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено авторами

Отже, основним стимулом постійного розвитку підприємства виступає мінливість зовнішнього середовища, відповідно до потреб якого змінюються і пріоритети розвитку підприємства. Потенціал підприємства є резервом його розвитку. Безпосередньо ресурсною складовою якого є інвестиційний потенціал, розвиток якого забезпечує ефективне функціонування підприємства в стратегічному просторі та розширення напрямків його діяльності.

Висновок

Підсумовуючи вищенаведене, визначили, що поняття розвитку підприємства є дуже динамічним та знаходить нові відображення у сучасних роботах вчених. За результатами проведеного аналізу поняття розвитку пропонується розуміти як сукупність процесів, пов'язаних із функціонуванням певної системи, результатом дії яких є незворотні кількісні та якісні прогресивні (регресивні) зміни, що відображають новий стан цих систем. Розвиток підприємства не можливий без його економічного розвитку. Економічний розвиток підприємства забезпечується розвитком таких його компонент, як: виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний та ринковий потенціал. Однією з найважливіших компонент є саме розвиток інвестиційного потенціалу, що являє собою постійний та довготривалий процес. На основі проведеного дослідження можемо сформулювати рекомендації щодо розвитку інвестиційного потенціалу підприємства:

- спрощення механізмів митної, податкової, а також регулятивної політики, спрямоване на розширення бази інвестиційних ресурсів та полегшення доступу до них підприємств;
- спрощення доступу підприємств до банківських довгострокових кредитів: зниження процентних ставок, поліпшення умов довгострокового кредитування без втрати фінансової незалежності об'єкта інвестування;
- збільшення обсягу інвестицій підприємства та ефективність їх використання, адже чим більший обсяг інвестицій та вищий рівень їх доходності, тим більшим є інвестиційний потенціал підприємства.

Враховуючи безперервний процес змін динамічного середовища, необхідно виявляти нові фактори впливу на формування та розвиток інвестиційного потенціалу, розробляти дієві моделі та стратегії розвитку інвестиційного потенціалу підприємства з урахуванням теоретичних положень і прикладних рекомендацій сучасних досліджень науковців, на що й будуть спрямовані наші подальші дослідження.

Література

1. Акофф Р. Планування майбутнього корпорації / Пер. з англ. під ред. В.И. Данілова-Данільяна. – м.: Прогрес, 1985. – 328с.
2. Базилевич Л.А. Автоматизация организационного проектирования / Л.А. Базилевич. – Львов: Машиностроение, 1989. – 176 с.
3. Большая советская энциклопедия: Гл. ред. А.М. Прохоров. – Изд. 3-е, [перераб. И доп.]. – М. : Изд-во “Сов. Энциклопедия”, 1975. – Т. 1-30, т. 21. – 640 с.
4. Большой энциклопедический словарь: А-Я / Гл. ред. Прохоров А.М. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва ; Санкт-Петербург : БСЭ, 2000. – 1452 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/250230/РАЗВИТИЕ>
5. Бормотова М.В. Принципи та фактори формування і використання інвестиційного потенціалу підприємства / М.В. Бормотова, Б.А. Москаленко, Є.В. Сухорєбрий // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – №45. – С. 59-63
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
7. Вовк В.Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи [Текст] / В.Я. Вовк, Ю.В. Дмитрик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції – 2011. – №2. – С. 41-44
8. Гапоненко А.Л. Стратегическое управление : учебник [для студ. ВУЗов] / А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухин. – М. : Изд-во “ОМЕГА-Л”, 2006. – 464 с.
9. Грицанов А. Новейший философский словарь / А. Грицанов. – Минск: Научное издание, 1999. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.e-reading.club/book.php?book=149350>
10. Дакус А.В. Економічний розвиток підприємства: сутність та визначення / А.В. Дакус, Н.О. Сімченко // Електронне наукове видання

“Актуальні проблеми економіки та управління”. – 2011. – Вип. 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2012-3.pdf>

11. Дунда С.П. Теоретичні підходи до визначення поняття “розвиток підприємства”. / С. П. Дунда // Проблеми підвищення інфраструктури : зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 32. – С. 70-75

12. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 2 / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.

13. Економічний розвиток структурних підрозділів підприємства: оцінка, механізм, мотивація : монографія / А.М. Турило, Н.В. Романченко, С.В. Святенко, А.А. Турило – Кривий Ріг : ТОВ “Етюд-Сервіс”, 2009. – 156 с.

14. Економічний розвиток. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovopedia.org.ua/29/53397/10788.html>.

15. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 “Економічна теорія” / Д.М. Євдокимова. – К., 2002. – 20 с.

16. Жовновач Р.І. Про впорядкування факторів формування конкурентоспроможності підприємства / Р.І. Жовновач // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. – 2011. – № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?Op=1&z=549>

17. Забродська Л.Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: Навч. посібник для студ. екон. спец. – Харків: Консул, 2004. – 208 с.

18. Квасницька Р.С. Взаємозв’язок понять “інвестиційний потенціал” та “інвестиційна привабливість” / Р.С. Квасницька // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки – Хмельницький, 2014. – №4. Ч.2 – С. 220-222

19. Кикель П.В. Краткий энциклопедический словарь философских терминов / П.В. Кикель, Э.М. Сороко. – 2-е изд. – Минск: БГПУ, 2008. – 266 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://terme.ru/slovari/noveishii-filosofskii-slovar.html>

20. Кононенко І.В. Управління розвитком підприємства: Навч. посібник. – Х. : НТУ “ХПІ”, 2001. – 134 с.
21. Коротков Э.М. Концепция менеджмента. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
22. Литюга Ю.В. Технологія формування та розвитку інвестиційного потенціалу підприємства / Ю.В. Литюга // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10 (89) – С. 76-84
23. Маслак О.І. Особливості формування економічного потенціалу підприємства в умовах циклічних коливань / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська, О.О. Безручко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 36-46
24. Момот О.М. Фінансова стійкість банку: фактори впливу та механізм управління / О.М. Момот, С.С. Анісімова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип.33. – С. 157-163
25. Ожегов М.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка / Русская академия наук. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.
26. Пащенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О.П. Пащенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2011. – № 2. – Т.2. – С. 99-103
27. Побережний Р.О. Основні напрямки розвитку підприємств машинобудування / Р.О. Побережний // Вісник національного технічного університету “ХПІ”. – Харків, 2012. – №13. –С. 90-100
28. Погорелов Ю.С. Категорія розвитку та її експленарний базис / Ю.С. Погорелов // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2012. – Вип. 27(1). – С. 30-34. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tpe.econom.univ.kiev.ua/data/2012_27_1/Zb27_1_04.pdf.
29. Роечко В.В. Фактори, що визначають процес формування та використання інвестиційного потенціалу страхових компаній / В. В. Роечко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія

банківської справи Національного банку України». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Т. 2. – С. 146–147. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10229/2/Roienko.pdf>

30. Савченко В.Н. Начала современного естествознания: тезаурус / В.Н. Савченко, В.П. Смагин. — Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 336 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://terme.ru/slovari/nachala-sovremennogo-estestvoznaniya-tezaurus.html>

31. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/rozvytok/>

32. Смирнов Э.А. Основы теории организации: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 375 с.

33. Ткаченко Н.В. Формування інвестиційного потенціалу комерційних банків / Н.В. Ткаченко // Чернігівський науковий часопис. – Серія 1. Економіка і управління. – 2012. – № 1 (3). – С.114-119

34. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О.В. Раєвнева. – Харків, 2006. – 496 с.

35. Философская энциклопедия. Т.4 “Наука–логики” – Сигети. Гл. ред. Ф.В. Константинов. – М.: “Советская энциклопедия”, 1967. – 592 с.

36. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

37. Фінансові інвестиції банків: навч. посібник / за ред. Б.І. Пшика. – К.: УБС НБУ, 2008. – 194 с.

38. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження / О. Шубравська // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 36-42